

Amos Oz

Iuda

Traducere din ebraică
de Marlena Braester

HUMANITAS
fiction

Pentru Deborah Owen

*Iată cum aleargă trădătorul pe marginea câmpiei.
Nu cel viu, ci cel mort va arunca în el cu pietre.*

Nathan Alterman¹, „Trădătorul“,
din volumul *Bucuria săracilor*

¹ Nathan Alterman (1910-1970) – unul dintre cei mai influenți poeți moderni israelieni, dramaturg, jurnalist și traducător, membru activ al Mișcării Muncitorești. Rubrica lui din ziarul *Davar* era foarte bine receptată în perioada Mandatului Britanic, denunțând abuzurile englezilor asupra supraviețuitorilor Holocaustului. A fost recompensat cu Premiul Bialik și Premiul Israel pentru Literatură (n. red.).

Iată o poveste petrecută în ultimele zile de iarnă ale anului 1959 și în primele zile ale anului 1960. E o poveste încărcată de erori, pasiuni și dezamăgiri, ce ridică însă și o problemă religioasă rămasă încă nerezolvată. Câteva clădiri păstrează și acum semnele războiului care a măturat orașul în urmă cu zece ani. În depărtare se aude muzica difuză a unui acordeon sau melodia de dor a unei muzicuțe, răzbătând, pe înserate, de după un oblon închis.

În multe apartamente din Ierusalim, poți vedea pe pereții saloanelor vârtejurile înstelate ale *Nopților* lui Van Gogh sau involburarea chiparoșilor lui, iar pe podelele odăilor mici sunt încă așternute covorașe din paie, și câte un volum din *Zilele Tiklagului*¹ sau poate *Doctor Jivago* a rămas deschis cu copertele în sus, pe marginea unei saltele din burete acoperite de o cuvertură cu model oriental, peste care sunt înșiruite pernuțe brodate. Seara, soba cu petrol arde cu o flacără albăstruie. Într-un colț al camerei, dintr-un obuz gol iese un fel de ghirlandă de scaieți împletită cu grijă.

La începutul lui decembrie, Shmuel Asch și-a întrerupt studiile universitare, intenționând să părăsească Ierusalimul din cauza unei povești de dragoste eșuate, a unui program de

¹ Roman al scriitorului S. Yizhar (1916-2006), publicat în 1958 și recompensat cu Premiul Israel în 1959 (n. red.).

cercetare ajuns în impas, dar mai ales din cauză că starea materială a tatălui său se deteriorase, iar Shmuel era nevoit să-și caute un loc de muncă.

Era un tânăr de vreo douăzeci și cinci de ani, solid, cu barbă, timid, sentimental, socialist, astmatic, care se entuziasma cu ușurință, căzând însă pradă decepțiilor la fel de ușor. Avea umerii lați, gâtul scurt și gros, la fel și degetele: scurte și groase, de parcă le-ar fi lipsit câte o falangă. Din toți porii feței și ai gâtului îi creștea o barbă cărlionțată, ca o lână sârmoasă. Aceasta se unea cu părul creț care-i atârna sălbatic de pe cap și îi acoperea pieptul. De departe, aveai întotdeauna impresia că, fie vară, fie iarnă, era mereu înfierbântat și transpirat. Dar de-aproape erai plăcut surprins să constăți că pielea lui Shmuel emana nu un miros acru de transpirație, ci dimpotrivă, un parfum fin, de talc pentru bebeluși. Se îmbăta într-o clipă cu idei noi, cu condiția ca acestea să fie ambalate într-un înveliș ingenios și să conțină o oarecare urmă de viclenie. Dar avea tendința de a obosi repede, poate din cauza inimii mărite sau a problemelor pe care i le provoca astmul.

Ochii i se umpleau cu ușurință de lacrimi, ceea ce-l făcea să se simtă jenat sau chiar rușinat. Într-o seară de iarnă, un pui de pisică mieuna lângă un gard, poate că se pierduse de mama lui; iar pisoiful ăsta se uita la Shmuel cu o privire atât de înduioșătoare, frecându-se ușor de piciorul lui, încât iată că ochii i s-au închețat pe dată. Sau la sfârșitul unui film mediocru despre singurătate și disperare, la cinematograful Edison, când se dovedește dintr-odată că tocmai personajul cel mai dur e capabil să dea dovadă de măreție sufletească, iată că lacrimile îi inundă imediat ochii și i se pune un nod în gât. În fața imaginii unei femei slabe, stând în picioare la ieșirea din spitalul Shaarei Tsedek și îmbrățișând un copil cu ochii în lacrimi, simte cum îi vine și lui să plângă.

Pe atunci plânsul era considerat ca fiind apanajul exclusiv al femeilor. Un bărbat cu obrazul scăldat în lacrimi pro-

voca repulsie, sau chiar un ușor dezgust, ca o femeie căreia i se văd fire de păr pe bărbie. Shmuel se rușina din pricina slăbiciunii lui și se străduia din răputeri să se abțină, dar fără succes. În adâncul sufletului, împărtășea el însuși disprețul provocat de propria-i hipersensibilitate, ba chiar se împăcase cu gândul că virilitatea îi era și ea afectată din cauza asta, motiv pentru care viața avea să-i treacă inutil și fără nici un rost.

Dar ce faci tu? se întreba uneori cu dispreț; ce faci, de fapt, în afară de a-ți plânge de milă? De exemplu, ai fi putut vârî pisoiul în haină și l-ai fi putut aduce acasă. Cine te-a împiedicat? Iar pe femeia aceea care plângea împreună cu copilul, ar fi trebuit s-o întrebi dacă puteai s-o ajuți cu ceva. Sau ai fi putut să iei copilul, să-i dai o carte și câțiva biscuiți și să-l așezi pe terasă, după care tu și femeia ați fi stat unul lângă celălalt pe marginea patului, în camera ta, vorbind în șoaptă despre ce i s-a întâmplat și cum ai fi putut s-o ajuți.

Cu câteva zile înainte de a-l părăsi, Yardena îi spusese: Tu ești fie ca un cățeluș neastâmpărat, zgomotos și agitat – chiar și când stai pe scaun parcă te învârti fără încetare în jurul cozii –, fie rămâi zile în șir nemișcat în pat, ca o plapumă neaerisită.

Yardena se referea, pe de o parte, la oboseala permanentă a lui Shmuel, iar pe de alta, la un fel de principiu delirant, descifrabil în chiar mersul lui, care ascundea parcă o alergare clandestină: urca treptele câte două, năpustindu-se. Traversa în diagonală străzi cu trafic intens, în viteză, fără frică, fără a se uita nici în dreapta, nici în stânga, aruncându-se în inima unui tumult, cu capul înainte, cu barba lui cărlionțată, ca la luptă, cu tot corpul aplecat în față. Părea mereu că picioarele îi aleargă din toată puterea după corpul care aleargă după cap, ca și cum picioarele ar fi fost îngrijorate ca Shmuel să nu dispară după colțul străzii, lăsându-le în urmă. Alerga toată ziua, gâfâind, înfierbântat, nu pentru că se temea să întârzie la vreun curs sau la vreo ședință politică, ci pentru că în

fiecare moment, fie dimineată, fie seară își dorea să termine toate treburile pe care le avea de făcut și să le șteargă de pe lista obligațiilor zilnice, pentru ca apoi să se poată întoarce, în sfârșit, la liniștea camerei lui. Fiecare zi pe care o trăia i se părea o epuizantă cursă cu obstacole în drumul circular de la somnul din care fusese smuls dimineata, înapoi sub plapumă.

Îi plăcea să țină discursuri în fața oricui îl asculta, în special în fața colegilor de la Cercul de Renaștere Socialistă: îi plăcea să incite, să argumenteze, să contrazică, să nege și să inoveze. Vorbea îndelung, cu plăcere, cu agerime și clarviziune, dar când i se răspundea, când venea rândul lui să asculte ideile celorlalți, Shmuel era imediat cuprins de nerăbdare, de neatenție, de oboseală, până când pleoapele i se închideau și capul hirsut îi cădea pe pieptul păros.

Îi plăcea să-i țină tot felul de discursuri pasionate și Yardeni, să desființeze idei preconceptuate și să submineze convenții, să tragă concluzii din ipoteze, și ipoteze din concluzii. Dar când îi vorbea ea, pleoapele îi cădeau de cele mai multe ori după doar două-trei minute. Yardeni îl acuza că nu o ascultă deloc, el nu recunoștea, ea îi cerea să repete ceea ce tocmai îi spusese, el schimba subiectul și începea să-i vorbească despre greșeala lui Ben Gurion¹. Era mărinimos, generos, plin de intenții bune și delicat ca o mânășă de lână, făcea imposibilul ca să ajute întotdeauna pe oricine, dar, în aceeași măsură, era și zăpăcit, și lipsit de răbdare: uita unde tocmai își atârname unul dintre ciorapi, ce voise de la el proprietarul sau cui îi împrumutase caietul cu însemnările de la conferințe. Cu toate astea, nu se încurca niciodată când se ridica să citeze cu cea mai mare precizie cuvintele lui Kropotkin despre

¹ David Ben Gurion (1886-1973) – prim-ministru al Israelului, politicianul care a proclamat întemeierea statului la 14 mai 1948 (n. red.).

Neceaev în urma primei lor întâlniri, precum și ce spusese acesta la doi ani după momentul respectiv. Sau care dintre ucenicii lui Isus propovăduise mai puțin decât toți ceilalți.

Cu toate că-i plăcea felul lui de-a fi – irascibil, neajutorat, asemenea unui câine prietenos, însuflețit și dezlănțuit, câine mare care se lipește și se freacă de tine fără încetare, cu balele curgându-i pe genunchii tăi –, Yardena luase hotărârea de a se despărți de el, acceptând cererea în căsătorie a fostului ei iubit, un hidrolog harnic și taciturn pe nume Nesher Sharshovski, specializat în rezervoare de apă de ploaie, care știa aproape întotdeauna să prevadă cu exactitate următoarea ei dorință. Nesher Sharshovski îi cumpăraseră un batic drăguț cu ocazia zilei ei de naștere, calculate după calendarul gregorian, pentru ca două zile mai târziu să-i cumpere și un covoraș oriental verde, cu ocazia aceleiași aniversări, celebrate de data aceasta după calendarul ebraic. Ținea minte până și zilele de naștere ale părinților ei.

2

Cu vreo trei săptămâni înainte de nunta Yardenei, Shmuel și-a abandonat definitiv disertația, „Isus prin ochii evreilor“, lucrare de care se apucase plin de entuziasm, însuflețit de puterea și îndrăzneala viziunii care-i străfulgerase mintea în clipa în care alesese subiectul. Dar când a început să caute detalii și să cerceteze sursele, a descoperit imediat că strălucita lui idee nu avea de fapt nimic original, fusese deja abordată înainte ca el să se fi născut, la începutul anilor '30, într-o notă de subsol la un mic articol scris de renumitul lui mentor, profesorul Gustav Yom-Tov Eisenshloss.

Cercul de Renaștere Socialistă era și el în criză: în fiecare miercuri, la ora opt seara, participanții se întâlneau într-o

cafenea înghesuită și plină de fum, situată pe una dintre străduțele dosnice ale cartierului Yaghia Kapaim. Meseriași, instalatori, electricieni, zugravi și tipografi se întâlneau aici din când în când și jucau table, motiv pentru care membrilor Cercului li se părea un loc destul de „proletar“. Deși zugravii și electricienii nu li se alăturau, uneori se găsea câte cineva la o masă vecină care să pună o întrebare sau să facă o observație, ori invers, unul dintre membrii Cercului se ridica și se îndrepta fără teamă spre masa jucătorilor de table, ca să ceară de la clasa muncitoare un foc, pentru a-și aprinde o țigară.

După nesfârșite înfruntări, aproape toți membrii Cercului au acceptat dezvăluirile celui de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist Sovietic cu privire la guvernul de groază al lui Stalin, dar rămăsese încă un grup cât se poate de vocal, care le-a cerut tuturor membrilor să-și verifice încă o dată nu numai fidelitatea față de Stalin, ci și atitudinea față de principiile dictaturii proletariatului, așa cum le concepusese Lenin. Doi dintre membri au ajuns până într-acolo încât s-au folosit de ideile tânărului Marx pentru a provoca teoria rigidă a bătrânului Marx. Când Shmuel Asch a încercat să calmeze spiritele, patru dintre cei șase membri ai Cercului au declarat scindarea și înființarea unei noi celule. Printre ei se numărau și cele două membre fără de care Cercul nu mai avea rost.

În aceeași lună, tatăl lui Shmuel a pierdut recursul, după ce luptase timp de câțiva ani, în mai multe instanțe, împotriva fostului său asociat în cadrul companiei Shahaf Ltd., cartografie, grafică și fotografii aeriene. Părinții lui Shmuel nu i-au mai putut asigura acestuia ajutorul lunar din care tânărul se întreținuse de la începutul studiilor. Așa că Shmuel a coborât în curte, a luat din spatele ghenei trei-patru cutii de carton folosite, le-a dus în camera lui închiriată din cartierul Tel Arza și a început să îngrămădească în ele la întâmplare

cărți, haine, obiecte personale. Dar încă nu avea nici cea mai vagă idee unde se va duce.

Uneori, seara, Shmuel se învârtea pe străzi, prin ploaie, ca un urs amețit, enervat că fusese trezit din hibernare. Rătăcea fără țintă, cu pași care semănau mai mult cu o goană greoaie pe străzile din centrul orașului, aproape pustii din cauza frigului și a vântului. De câteva ori rămăsese nemișcat în ploaie, după căderea nopții, pe una dintre străduțele cartierului Nahalat Shiva, zgâindu-se la poarta de fier a clădirii în care Yardenă nu mai locuia. Uneori pașii îl duceau prin cartiere înfrigurate și izolate, de care nici nu auzise, Nahlaot, Beit Israel, Ahva sau Musrara, călcând prin bălți și ocolind coșurile de gunoi răsturnate de vânt. De vreo două sau trei ori, aproape că intrase brutal cu capul lui lunguiet aplecat înaintea, ca la atac, în zidul de beton care despărțea Ierusalimul israelian de Ierusalimul iordanian.

Rămânea să contemple, distrat, plăcuțele îndoită care apăreau dintre rotocoalele de sârmă ghimpată ruginită:

STOP! GRANIȚĂ! ATENȚIE, MINE! PERICOL – ZONĂ NEUTRĂ!

sau:

AI FOST PREVENIT – TRAVERSEZI ZONA EXPUSĂ ȚINTAȘILOR INAMICI!

Shmuel ezita, ca și cum s-ar fi aflat în fața unui meniu variat, din care trebuia să aleagă după pofta inimii.

Rătăcea așa aproape seară de seară, ud până la piele, cu apa de ploaie picurându-i din barba sălbatică, tremurând de frig și disperare, până când, într-un sfârșit, se târa epuizat înapoi în patul lui, ghemuindu-se acolo până seara următoare: obosea repede, poate din cauza inimii lui mărite. Și iar se ridica greoi când apunea soarele, își îmbrăca hainele care încă nu

se uscaseră după hoinăreala precedentă, și picioarele îl purtau încă o dată până la marginea orașului –Talpiot sau Arnona. Numai când ajungea la bariera din fața porții kibbutzului Ramat Rahel și un paznic bănuitor ridica spre el o lanternă de buzunar, își revenea și o lua înapoi spre casă cu pași nervoși, repezi, ca și cum ar fi fugit de ceva. Ajuns în camera lui, mânca în grabă două felii de pâine cu iaurt, își scotea hainele ude și se ascundea iar sub plapumă, încercând în zadar să se încălzească. În cele din urmă îl cuprindea somnul, și dormea până seara următoare.

Odată a visat că l-a întâlnit pe Stalin. Întâlnirea avusese loc într-o încăpere scundă, dosnică a cafenelei pline de fum în care se întrunea Cercul de Renaștere Socialistă. Stalin îl însărcinase pe profesorul Gustav Eisenshloss să-l scoată pe tatăl lui Shmuel din toate necazurile care se abătuseră asupra lui, în timp ce Shmuel îi arăta de departe, din punctul de observație amplasat pe acoperișul mănăstirii Adormirea Maicii Domnului, de pe culmea Muntelui Sion, colțul Zidului Plângerii rămas dincolo de graniță, pe teritoriul Ierusalimului iordanian. Sub nici o formă nu a reușit să-i explice lui Stalin, care rânjea pe sub mustață, de ce evreii nu-l acceptaseră pe Isus și de ce, până în ziua de azi, se încăpățâneau să-l respingă. Stalin l-a numit pe Shmuel Iuda. La sfârșitul visului, a licărit pentru o clipă și imaginea încețoșată a lui Nesher Sharshovski, oferindu-i lui Stalin un cățeluș care scheuna într-o cutie de tablă. Din cauza schelălăitului, Shmuel s-a trezit cu sentimentul vag că explicațiile lui confuze complicau și mai mult situația, pentru că treziseră și disprețul, și bănuielile lui Stalin.

Ploaia și vântul loveau în fereastra camerei. Spre dimineață, când furtuna se întețise, o cadă din tablă, agățată de gratiile balconului spre exterior, se izbea de balustradă cu un